

## ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ БАНКАМИ З ДЕРЖАВНОЮ ЧАСТКОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**Коваленко В.В.**, доктор економічних наук, професор кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна  
e-mail: kovalenko-6868@ukr.net  
ORCID: 0000-0003-2783-186X

**Сергєєва О.С.**, кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна  
e-mail: lenasergeeva2007@ukr.net  
ORCID: 0000-0002-5523-3894

**Лисянський С.М.**, аспірант I року навчання спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування», Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна  
e-mail: s.lisyansky@gmail.com  
ORCID: 0009-0004-1110-4419

***Анотація.** У статті висвітлені особливості формування прибутку банками з державною часткою в умовах воєнного стану. Визначено, що наслідки воєнного стану в Україні протягом 2022 року призвели до дисбалансів в перш чергу основних макроекономічних пропорцій в економіці країни. Стрімке зростання показників інфляції, суттєвий вплив коштів фізичних осіб, підвищення рівня доларизації, зниження купівельної спроможності національної одиниці не могло не вплинути на діяльність банків. Банківська система України зіткнулася з низкою проблем, а саме зі збільшенням обсягів проблемних позичок та резервів за ними, відсутністю зовнішніх інвестицій, проблемами із запозиченням ресурсів на внутрішньому ринку, що посилює конкуренцію на банківському ринку. За результатами проведеного дослідження визначено, що для підвищення прибутковості банками з державною часткою необхідно переглянути стратегії в напрямку коригування оцінки кредитного, процентного ризиків, ризику втрат, ліквідності, структури активів і пасивів, якості та ефективності працівників та організацію ризик-менеджменту, сформувати лінію нових банківських продуктів з урахуванням економічних змін сучасного часу та діджиталізації.*

***Ключові слова:** макроекономічні показники, прибуток, збиток, банки з державною часткою, фінансовий результат, ефективність.*

## PROBLEMS OF PROFIT FORMATION BY BANKS WITH A STATE SHARE UNDER THE STATE MARTIAL LAW

**Kovalenko Victoria**, D.Sc. (Economics), Professor, Professor, Department of Banking, Odessa National University of Economics, Ukraine  
e-mail: kovalenko-6868@ukr.net  
ORCID: 0000-0003-2783-186X

**Serhieieva Olena**, PhD (Economics), Associate Professor, Department of Banking Odessa National University of Economics, Odessa, Ukraine  
e-mail: lenasergeeva2007@ukr.net  
ORCID: 0000-0002-5523-3894

**Lysianskyi Stanislav**, student of the first year of study, specialization "Finance, Banking and Insurance", Odessa National University of Economics, Odessa, Ukraine  
e-mail: s.lisyansky@gmail.com  
ORCID: 0009-0004-1110-4419

***Abstract.** Introduction. Under the current conditions, when the country has passed the COVID-19 pandemic and has been at a full-scale war for more than a year, negative dynamics are observed in all areas of the economy, including the financial sector. Therefore, banking institutions face the task of maintaining the branch network and client base, keeping the banking business afloat and obtaining profitability. The consequences of the martial law in Ukraine in 2022 led to imbalances, primarily of the main macroeconomic proportions in the country's economy. The rapid growth of inflation indicators, the significant outflow of funds of individuals, the increase in the level of dollarization, and the decrease in the purchasing power of the national unit affected the banks' activity. The banking system in Ukraine faced a number of problems, namely the increase in the volume of problem*

*loans and reserves for them, the lack of external investments, problems with borrowing resources in the domestic market, which increased competition in the banking market. Purpose. The analysis of scientific sources shows that there is no general opinion on the definition of the essence of profit, factors that affect the banks' profitability. The identified problems increase the relevance of the research regarding the recommendations on increasing the bank's profitability under the martial law. Results. It was determined that the profitability of banks with a state share in 2021 was maximum due to the large volumes of investments in bonds of domestic state loans. A significant interest margin from such operations became the main factor in the growth of profitability and efficiency of the three state-owned banks. In 2022, the National Bank of Ukraine changed its tactics for mass refinancing with respect to banks with a state share, which was immediately reflected in the profitability indicators of these banks. Conclusions. Summarizing the above, it can be concluded that in order to increase the profitability of banks with a state share, it is necessary to revise strategies as to adjusting the assessment of credit and interest risks, the risk of losses, liquidity, the structure of assets and liabilities, the quality and efficiency of employees and the organization of risk management, to form a line of new banking products with taking into account the economic changes of present times and digitalization.*

**Keywords:** macroeconomic indicators, profit, loss, banks with a state share, financial result, efficiency.

**JEL Classification:** G210, E590, H810.

**Постановка проблеми.** В сучасних умовах, коли країна пройшла пандемію COVID-19 та вже понад рік знаходиться у повномасштабній війні, спостерігається негативна динаміка у всіх напрямках економіки, у тому числі й фінансовому секторі. Тому перед банківськими установами постає завдання як збереження філіальної мережі й клієнтської бази, підтримання банківського бізнесу на плаву та отримання прибутковості.

Наслідки воєнного стану в Україні протягом 2022 року призвели до дисбалансів в перш чергу основних макроекономічних пропорцій в економіці країни. Стрімке зростання показників інфляції, суттєвий вплив коштів фізичних осіб, підвищення рівня доларизації, зниження купівельної спроможності національної одиниці не могло не вплинути на діяльність банків. Банківська система України зіткнулася з низкою проблем, а саме зі збільшенням обсягів проблемних позичок та резервів за ними, відсутністю зовнішніх інвестицій, проблемами із запозиченням ресурсів на внутрішньому ринку, що посилює конкуренцію на банківському ринку.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вивченням теоретичних засад формування прибутку банків займалися такі науковці як О.Д. Вовчак [1], А.М. Герасимович [2], відображення практичних підходів щодо підвищення прибутку банками має в роботах Ж.М. Довгань [3], М.І. Зверяков [4], О.А. Криклій [5], Б.І. Пшик [6].

**Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Проведений аналіз наукових джерел показує, що не має загальної думки до визначення ідеальної моделі формування прибутку банками. Визначені проблеми підвищують актуальність дослідження в напрямку рекомендацій щодо формування прибутковості банків під впливом воєнного стану.

**Мета дослідження** є розгляд проблем, які існують в банках з державною часткою та негативно впливають на їх результат. Надання рекомендацій щодо оптимізації їх діяльності.

**Основний матеріал.** Діяльність банків є однією із найважливіших складових економіки країни, через опосередкований вплив на виробничу, фінансову та інвестиційну сфери економіки. Ці процеси зумовлені впливом зовнішніх чинників, які сьогодні характеризуються воєнним станом в країні та внутрішніми чинниками, зокрема конкуренції між банками. Проблеми внутрішніх чинників перешкоджають виконанню стратегічних цілей діяльності банку з боку отримання прибутку та мінімізації ризиків.

Отже, головною метою любого банку є доцільність і раціональність управління усім комплексом банківської діяльності, підвищення якості послуг, що надаються клієнтам банку, продуктивності праці банківських працівників та забезпечення прибутковості банку.

Банківська система України починаючи з 2015 року пройшла потужне реформування, яке відобразилось не тільки на кількості банків, а й на формуванні нових нормативно - правових актів. Вплив політичної та економічної криз вже з початку 2014 року призвели в першу чергу до дисбалансів в макропоказниках, та як слід к порушенню показників банківського сектору України. Період пандемії COVID-19 за 2020 та 2021 роки суттєвих перекосів в банківському секторі не відбувалося, а навпаки ще зростало, але 2022 рік, який пов'язаний з повномасштабною війною та 2023 рік залишаються дуже складними для розвитку економіки країни. Однак, навіть за умовами воєнного стану, банки працюють у відповідності до усіх міжнародних стандартів, виконуючи усі вимоги НБУ та незважаючи на втрати відділень на тимчасово окупованих територіях.

Слід зазначити, що функціонування банків України у період криз відображають високий рівень збитків, які пов'язані як зовнішніми чинниками, які прямо впливали на формування

ресурсів банків так і внутрішніми, що впливає на зниження попиту на кредитування, що в цілому відображається на фінансовій результативності банків. Пропонуємо на рис 1 розглянути динаміку фінансового результату БСУ, банків з державною часткою, іноземних банківських груп, банків з приватним капіталом за 2019 – 2023 рр (на 01.01).



Рис 1 Динаміка фінансового результату БСУ, банків з державною часткою, іноземних банківських груп, банків з приватним капіталом за 2019 – 2023 рр. (на 01.01)

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [7]

Звернемо увагу, що проведення НБУ банківської реформи привело до того, що більш 110 банків вийшли з ринку. Банківська система України поступово з 2018 року починає показувати позитивний фінансовий результат, який на початку аналізованого періоду на 01.01.2019 р склав 17,1 млрд грн, на 01.01.2020 рік, це показник взагалі збільшився у 3 рази та склав 58,3 млрд грн., але у 2020 рік, який характеризується роком пандемії COVID-19, 3 місячного повного локдауну, практично з припиненням діяльності більшості виробництв дало все рівно прибутковість банків на рівні 39,7 млрд грн., а 2021 рік в загалі для банківської системи України виявся максимально прибутковим на рівні 77,4 млрд грн.

Як вказує джерело [8] «...банки в Україні у 2021 році збільшили прибуток вдвічі – до 77,5 млрд грн. Лише державні банки торік заробили 42,7 млрд грн, з яких сплачуватимуть дивіденди державі. Ще 22,3 млрд грн заробили банки іноземних груп, а 12,6 млрд грн – банки з приватним капіталом. Торік банківська система заробила 39,7 млрд грн, тобто сектор зріс на понад 95%.» [8]. Слід зазначити, що декілька років поряд лідером за прибутком залишається АТ КБ «ПриватБанк».

Однак, з лютого 2022 року Україна стикнулася з новим викликом, що вплинуло на усі сфери діяльності країни та в тому числі на діяльність банків, на перше півріччя 2022 р. НБУ відзвітував про збиток банківської системи України на рівні -4,6 млрд грн., але на вже 01.01.2023 р +24,7 млрд грн. чистого прибутку.

Зазначимо, що в групі банків з державною часткою негативний результат за 2022 р. показали АТ «Укргазбанк» на рівні -6,8 млрд грн. та АТ «Укрексімбанк» на рівні -2,7 млрд грн., на наш погляд ці обставини пов'язані з відсутністю підтримки банків у 2022 р з боку держави та низького рівня управління діяльністю цими банківськими установа.

Загальний фінансовий результат за іноземними банківськими групами взагалі дав збиток 51,1 млрд грн, завдяки збитковості діяльності АТ «Прокредит Банк» та АТ «Сенс Банк».

За визначенням джерела [8] «... у 2022 році платоспроможні банки отримали 24,7 млрд грн чистого прибутку проти 77,4 млрд грн у 2021 році. Рентабельність капіталу сектору становила 10,9% порівняно з 35,1% рік тому» [8].

Розглянемо рис 2, як змінювалась кількість відділень банків в загалі та відділень банків з державною часткою, до яких, відповідно реєстру НБУ, віднесено АТ КБ «Приват Банк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк», АТ «Укргазбанк».

Як бачимо з представлено рис 2 за п'ять років загальна кількість відділень зменшилась

на 2723 та на 01.01.2023 р. склала 5336. Але зазначимо, що в загальній сумі усіх відділень банків, кількість відділень банків з державною часткою складає за весь період більш – менш до 50%, по-перше, це пов'язано з вдосконаленням застосування технологічний процесів в банках.



Рис 2 Динаміка відділень банків України та банків з державною часткою за 2019 – 2023 (на 01.01), шт

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [9]

Для розуміння ефективності діяльності банків з державною часткою пропонуємо провести аналіз їх прибутковості, таких як АТ «Ощадбанк», АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Укрексімбанк» та АБ «УКРГАЗБАНК» за 2019 – 2023 рр на початок періоду.

Аналіз рис 3 показує, що за аналізований період стабільно прибутковим є АТ КБ «ПриватБанк», потім АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк» на 01.01.2023 р вийшов з великим збитком -6886,2 млн грн. та АТ «Укргазбанк» за п'ять років перший раз показав збитковість в сумі – 2756,7 млн грн.

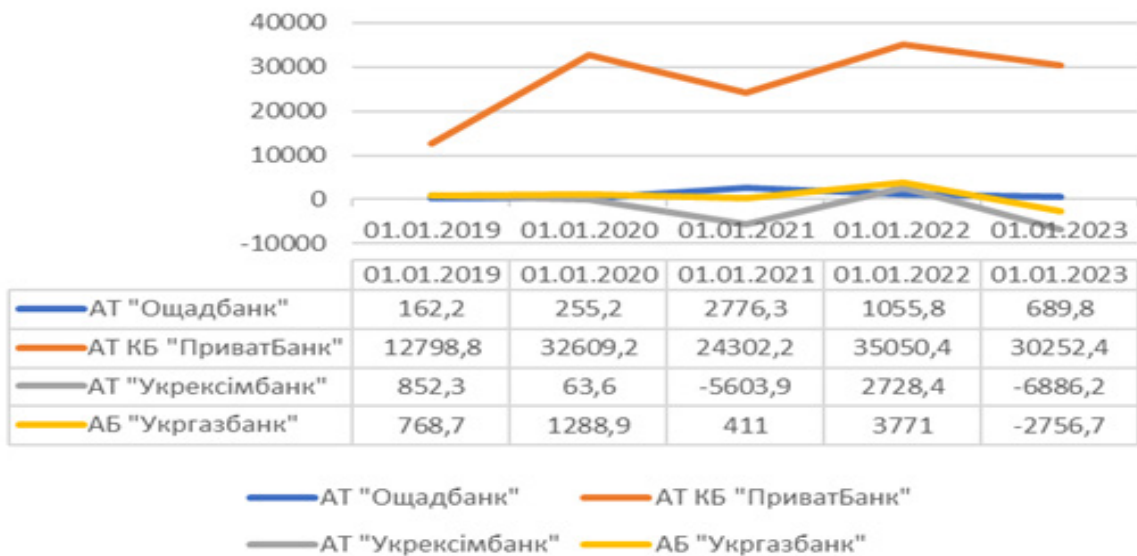


Рис 3 Динаміка прибутковості банків з державною часткою: АТ КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк» та АБ «Укргазбанк» за 2019 – 2023 рр на початок періоду, млн грн.

Джерело: складено авторами за матеріалами [7]

Слід акцентувати увагу, що АТ «Ощадбанк» во осені 2022 р вступив до ФГВФО, для участі в якому сплатив 777 млн. грн. внесків, що вплинуло на результат прибутковості. На нашу думку, позитивні зміни в діяльності АТ «Ощадбанк» пов'язані в першу чергу з призначенням з кінця 2020 року нового Голови Правління АТ «Ощадбанк» Сергія Наумова, який прийшов на місце Андрія Пишного. Метою нового Голови Правління було вивести АТ «Ощадбанк» на новий рівень розвитку. В доповіді Сергія Наумова було зазначено, що «державні банки становлять зараз більше половини банківського сектора. Вони нині мають унікальну можливість дати поштовх економічному зростанню» [10].

Отже, бачимо, що прибутковість банків з державною часткою у 2021 році була максимальною. «Головною причиною цього стали великі обсяги інвестицій в ОВДП за кошти рефінансування НБУ, наданні трьом із чотирьох банків (АТ «Ощадбанку», АТ «Укресімбанку» та АТ «Укргазбанку») під низькі відсотки. Значна процентна маржа від таких операцій стала основним чинником зростання прибутковості та ефективності трьох державних банків. Проте, загальний вплив на кошти держбюджету був мінімальним або відсутнім, адже збільшення доходів державних банків було значною мірою профінансовано збільшенням видатків держави на відсотки за ОВДП» [11]. Але вже у 2022 році НБУ відносно до банків змінив тактику щодо масового рефінансування, що в результаті одразу відобразилось на показниках прибутковості цих банків.

На нашу думку, для зниження витрат для підтримки банків з державною часткою, Уряд країни повинен змінити політику до виконання цими установами головної функції як прибутковість, а не соціальну функцію, яку вони зараз виконують.

Узагальнюючи сказане, зазначимо, що проблеми, які існують сьогодні в банках з державною часткою пов'язані як зі слабким операційним прибутком, недосконалою або в загальному відсутньою роботою з заборгованістю позичальників, слабкою консервативною кредитною політикою. Результатом є те, що банки з державною часткою стоять на межі отримання прибутку та є сьогодні самими неефективними серед банківських установ. Сума збитків банків з державною часткою може ще збільшитися, якщо не зміняться стратегічні плани щодо оптимізації ефективності банківського бізнесу.

Зазначимо, що вже більш п'ять років обговорюється продаж частки державних банків. Так, у 2021 році, Урядом було підписано дві угоди, щодо надання кредиту АТ «Укргазбанк» на суму 30 млн. євро, та АТ «Ощадбанку» на суму 100 млн. євро Європейським банком реконструкції та розвитку, але особливістю цих угод є можливість конвертування цих коштів в капітал цих банків. Тому як визначають автори [12] «... свідчить про те, що тривалий процес приватизації українських державних банків уже розпочався. Це відкриває шлях до подальшої інтеграції із західним світом» [12]. На нашу думку, цей процес не буде таким швидким, тому що умови для діяльності банків в умовах повномасштабної війни та економічних кризи є сьогодні інвестиційно не привабливими.

**Висновки.** Підсумовуючи вищесказане можна зробити висновок, що сьогодні, в умовах повномасштабної війни, без активної підтримки НБУ АТ «Укресімбанк» та АТ «Укргазбанк», які показали збитковість за 2022 рік, зрозуміло, що 2023 рік для цих банків теж може бути та скоріше буде збитковим, якщо керівництво не перегляне на стратегічному рівні управління усіх складових власним капіталом, ресурсами, активами. Для підвищення прибутковості в банках з державною часткою можемо надати рекомендацію щодо переформування стратегії банків в напрямку коригування оцінки кредитного, процентного ризиків, ризику втрат, ризику ліквідності, переглянути структуру активів і пасивів, якість та ефективність працівників та організацію ризик-менеджменту, сформувати лінію нових банківських продуктів з урахуванням економічних змін сучасного часу та діджиталізації.

### Список літератури

1. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа : підручник / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин, Т. Я. Андрейків. К. : Знання, 2008. 564 с
2. Аналіз банківської діяльності : Підручник / За ред. А. М. Герасимовича. К. КНЕУ, 2004. 599 с.
3. Довгань Ж.М. Виклики банків в умовах пандемії Covid-19. URL: <http://inneco.org/index.php/inneco.ua/article/view/683>. (дата звернення 15.04.2023).
4. Коваленко В. В., Зверяков М.І., Сергєєва О.С. Управління фінансовою стійкістю банків: навч. Посібник. Одеса: Атлант, 2016. 492 с.

5. Криклій О. А. Управління прибутком банку: монографія / О. А. Криклій, Н.Г. Маслак. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 136 с.
6. Пшик Б.І. Сучасні методи антикризового управління фінансовою діяльністю банку. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5961> (дата звернення 15.04.2023).
7. Показники фінансових результатів банків за 2018, 2019, 2020, 2021, 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 15.04.2023).
8. Світова криза: П'ять загроз і п'ять шансів для України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30488065.html> (дата звернення 07.04.2023 р.)
9. Кількість структурних підрозділів банків (у розрізі банків) за 2018, 2019, 2020, 2021, 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 03.04.2023 р.)
10. Ощадбанк офіційно отримав нового керівника. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/11/3/666861/> (дата звертання 07.04.2023 р.)
11. Державні банки: валіза без ручки. URL: <https://cost.ua/derzhbanky/> (дата звертання 07.05.2023 р.)
12. Оптимізація моделей бізнесу державних банків в умовах посилення вимог до фінансової безпеки у 2022 році. URL: [http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/04/177\\_5.pdf](http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/04/177_5.pdf) (дата звертання 10.05.2023 р.)

### References

1. Vovchak, O. D., Rushchyshyn, N. M. , & Andreikiv, T. YA. (2008). Kredyt i bankivska sprava [Credit and banking]. Znannia : Pidruchnyk i Posibnyki [in Ukrainian].
2. Herasymovych, A. M. (2004). Analiz bankivskoi diialnosti [Analysis of banking activity]. KNEU : Pidruchnyk i Posibnyki [in Ukrainian].
3. Dovhan, ZH.M. (2020). Vyklyky bankiv v umovakh pandemii Covid-19 [Bank challenges in the context of the Covid-19 pandemic]. Innovatsiina ekonomika - Innovative economy. Retrieved from <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/683> [in Ukrainian].
4. Kovalenko, V. B., Zvieriakov, M.I., Serhieieva, O.S. (2016). Upravlinnia finansovoiu stiikistiu bankiv [Management of financial stability of banks]. Odesa : Pidruchnyk i Posibnyki [in Ukrainian].
5. Kryklii, O. A. & Maslak, N.H. (2008). Upravlinnia prybutkom banku [Bank profit management]. Sumy: DVNZ «UABS NBU». Retrieved from [ssuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/57723/5/Kryklii\\_Upravlinnia\\_prybutkom\\_banku.pdf;jsessionid=1FB76DE541AFE5A1E30E9B1872004693](http://ssuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/57723/5/Kryklii_Upravlinnia_prybutkom_banku.pdf;jsessionid=1FB76DE541AFE5A1E30E9B1872004693) [in Ukrainian].
6. Pshyk, B.I. (2017). Suchasni metody antykrizovoho upravlinnia finansovoiu diialnistiu banku [Modern methods of anticrisis management of the bank financial activity]. Efektyvna ekonomika - Efficient economy. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5961> [in Ukrainian].
7. Pokazyky finansovykh rezultativ bankiv ( 2018, 2019, 2020, 2021, 2022). [Indicators of the banking system. Statistics. Official site of the National Bank of Ukraine]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> [in Ukrainian].
8. Svitova kryza: P'iat zahroz i p'iat shansiv dlia Ukrainy [World crisis: Five threats and five chances for Ukraine]. Radio Svobody - Radio of Freedom. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/30488065.html> [in Ukrainian].
9. Kilkist strukturnykh pidrozdiliv bankiv (u rozrizi bankiv) ( 2018, 2019, 2020, 2021, 2022). [Indicators of the banking system. Statistics. Official site of the National Bank of Ukraine]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> [in Ukrainian].
10. Oshchadbank ofitsiino otrymav novoho kerivnyka [Oschadbank officially got a new manager]. Otsitsiinyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy - Official website of the Ministry of Finance of Ukraine. Retrieved from <https://minfin.com.ua/ua/2020/11/03/55038146> [in Ukrainian].
11. Derzhavni banky: valiza bez ruchky [State banks: a suitcase without a handle]. Sentr sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen - Center for socio-economic research. Retrieved from [CASE\\_zvit\\_derzh\\_banky\\_5.pdf](http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/04/177_5.pdf) [in Ukrainian].

12. Optymizatsiia modelei biznesu derzhavnykh bankiv v umovakh posylennia vymoh do finansovoi bezpeky u 2022 rotsi [Optimizing the business models of state-owned banks in the context of increased requirements for financial security in 2022]. Retrieved from [http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/04/177\\_5.pdf](http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/04/177_5.pdf) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.04.2023

Прийнята до публікації 23.04.2023